

TWITTER / @CRIMINOLOGIENL / #NVC2016

Onze vereniging is ook op Twitter te volgen, via @criminologieNL. Via dit kanaal willen we u op de hoogte houden van criminologisch interessante onderzoeks- en nieuwsberichten. Tijdens het congres zullen we Twitter inzetten om u te informeren over het programma, eventuele wijzigingen en de inhoud van de sessies. Er is gedurende het congres een twitterwall in de borrel/ koffie/ lunchruimte, waar 'live' te zien is wat er zoal over het congres wordt getwitterd. Wij gebruiken daarbij de #nvc2016, en iedereen is van harte uitgenodigd zich te mengen in zowel online als offline discussies tijdens het congres!

Tevens willen we iedereen uitnodigen om tijdens het congres foto's te maken en die via Twitter te delen, zodat er een mooi beeldverslag van het congres beschikbaar zal zijn. Wees uit respect voor privacy terughoudend in het 'taggen' van anderen.

INHOUDSOPGAVE

- 1 Twitter
Van de voorzitter
- 2 "Terroristen zijn gek!" Een sociaal-psychologische analyse van radicalisering & terrorisme
Keynote spreker: Bertjan Doosje (Universiteit van Amsterdam)
- 3 Migratie, veiligheid en criminaliteit
Keynote spreker: Joanne van der Leun (Universiteit Leiden)

Europese samenwerking bij de bestrijding van (islamitisch) terrorisme
Keynote spreker: Cyrille Fijnaut (Tilburg University; Katholieke Universiteit Leuven)

Complexe tijden voor samenleving, politiek en wetenschap
Maartje van der Woude (Universiteit Leiden)
- 5 Standplaats Istanbul: Syrische vluchtelingen
Richard Staring (Erasmus Universiteit Rotterdam)
- 7 Grenzen, migratie en criminaliteit: Een fotoreportage
Karin Schuitema (Nederlands Instituut in Turkije, Istanbul)
- 13 Criminologen van buiten de grenzen I
Martina Althoff (Rijksuniversiteit Groningen)
- 14 Criminologen van buiten de grenzen II
Dina Siegel (Universiteit Utrecht)
- 15 Promoties
- 16 Oraties, NVC-Scriptieprijs 2015/16 en Colofon

Van de Voorzitter

Met trots introduceer ik aan u een nieuwe aflevering van "De Criminoloog", de nieuwsbrief van de NVC. Traditiegetrouw ter gelegenheid van het jaarlijkse congres van de NVC, waar meer dan honderd onderzoeksprojecten in de criminologie aan u worden gepresenteerd.

Zoals ik ook in het voorwoord van het congresprogramma heb aangegeven, is het vakgebied van de criminologie volop in beweging. Er zijn de laatste jaren diverse nieuwe onderwijsprogramma's bijgekomen en afgestudeerde criminologen vinden hun weg naar steeds nieuwe plekken in de arbeidsmarkt. Om de overstap naar de beroepspraktijk te vergemakkelijken en de aansluiting met het vakgebied te behouden, hebben enkele criminologie alumni het initiatief genomen tot de oprichting van het Criminologisch Netwerk Nederland (CNN). Enkele honderden jonge criminologen hebben zich aangesloten. CNN en NVC onderhouden goede contacten.

De steeds groeiende belangstelling voor de criminologie lijkt misschien verassend nu criminaliteitscijfers dalen en er grotere problemen in binnen- en buitenland lijken te zijn dan die van criminaliteit. Ik doel daarbij natuurlijk op de conflicten langs de randen van Europa en de migratiestromen en terroristische aanslagen die hiermee samenhangen. Het is goed om te zien dat ook de criminologie een bijdrage levert aan het bestuderen en beheersen van deze actuele maatschappelijke problemen. Bestaand onderzoek naar mensenhandel, crimmigratie en grensoverschrijdende rechtshandhaving is actueler dan ooit. En criminologen doen nu ook onderzoek naar terrorisme en radicalisering, naast andere relevante wetenschapsgebieden. Hoewel dit nieuwe onderwerpen zijn voor de criminologie, vind ik het niet verassend dat criminologisch onderzoek een bijdrage kan leveren.

Het zal u ook niet verrassen dat het bestuur van NVC de met de vluchtelingen crisis samenhangende problemen van criminaliteit en veiligheidszorg als centraal thema voor het jaarlijks congres heeft gekozen. U vindt dat terug in de plenaire bijeenkomsten en in minstens één deelsessie bij elk programmaonderdeel. Naast de presentaties van wetenschappelijk onderzoek wijs ik in dit verband ook graag op de presentatie van een groot opsporingsonderzoek naar grensoverschrijdende mensenhandel door de Koninklijke Marechaussee.

Er zijn drie uitstekende sprekers gevonden om in het plenaire gedeelte van het programma het thema *Crossing borders. Migratie, terrorisme en grensoverschrijdende criminaliteit* uit te werken. Cyrille Fijnaut, emeritus hoogleraar aan de Universiteit van Tilburg en de Katholieke Universiteit Leuven, en wereldwijd één van de belangrijkste experts op het terrein van politiewerk en misdaadbestrijding, spreekt over *Europese*

samenwerking bij de bestrijding van (islamitisch) terrorisme. In zijn lezing plaatst Cyrille de Europese samenwerking in het kader van terrorismebestrijding en van het (internationale) handelingsperspectief van politie en justitie. Hij stelt de vraag hoe bestaande samenwerking verder kan worden versterkt om het islamitisch terrorisme doeltreffender te kunnen pareren en de vraag of binnen de Europese Unie meer ingrijpende maatregelen mogelijk zijn, zoals de oprichting van een Europese tegenhanger van de FBI.

De belangstelling voor het thema migratie en de relaties met criminaliteit – inclusief het begrip ‘crimmigratie’ – heeft de Nederlandse criminologie onder andere te danken aan Joanne van der Leun, hoogleraar criminologie aan de Universiteit Leiden. In haar lezing *Migratie, veiligheid en criminaliteit* verkent Joanne hoe relaties met migratie in het vakgebied van de criminologie zijn benaderd door de jaren heen. Bijzonder aardig is dat zij met haar plenaire lezing ons dit jaar ook als aankomend decaan van de faculteit der Rechtsgeleerdheid welkom kan heten in Leiden. Dat de criminologie ten aanzien van het onderwerp radicalisering kan leren van onderzoek in verwante disciplines, zal worden geïllustreerd door de lezing van Bertjan Doosje, FORUM-Frank Buijs hoogleraar radicaliseringsstudies aan de Universiteit van Amsterdam. Bertjan schreef onder meer ‘In iedereen schuilt een terrorist’. In zijn bijdrage *Terroristen zijn gek!* biedt Doosje een sociaal-psychologische analyse van processen van radicalisering en de-radicalisering en de daarmee samenhangende groepsdynamiek.

Het thema van het congres staat ook centraal in deze aflevering van *De Criminoloog*. In een prikkelend betoog bespreekt Maartje van der Woude de gevolgen van de huidige vluchtelingen crisis voor de politiek en de wetenschap. Zij hekelt de verschraling van het debat en het beleid op het terrein van veiligheid en migratie en roept ons op tot een interdisciplinair geformuleerd tegengeluid. Richard Staring verbleef afgelopen maanden in Turkije, waar hij met Syrische vluchtelingen sprak over hun situatie, en waarover hij in deze aflevering verslag doet. Hij ging hiervoor meermalen op pad met Karin Schuitema, die een indrukwekkende fotoreportage voor deze uitgave van *De Criminoloog* heeft gemaakt.

Niet alleen via het object van studie komt de Nederlandse criminologie in aanraking met het thema migratie. In dit internationale vakgebied kunnen Nederlandse criminologen zelf ook migrant zijn wanneer zij voor een positie in het buitenland kiezen. En omgekeerd mogen wij collega's uit het buitenland verwelkomen. In deze aflevering van *De Criminoloog* doen twee van die collega's verslag van hun ervaringen met en de integratie in de Nederlandse criminologie. De ervaring met de Nederlandse inburgeringscursus mag u overigens zelf eens ervaren op het congres onder leiding van Joris van Wijk, zoals ook in deze aflevering zal worden toegelicht. En tenslotte vindt u het gebruikelijke overzicht van recente promoties in de criminologie en de genomineerden voor de NVC-scriptieprijs.

Tenslotte grijp ik dit voorwoord aan om u te informeren over enkele ontwikkelingen binnen de NVC. Het afgelopen jaar hebben verschillende bestuursleden plaatsgemaakt voor nieuwe bestuursleden, inclusief de voorzitter. Ik wil bij deze oud-bestuursleden danken voor hun inzet voor de NVC. En ik wil mijn voorganger, René van Swaaningen, hartelijk danken

voor de bevolgen wijze waarop hij de vereniging de afgelopen jaren heeft geleid. Er zijn diverse nieuwe divisies binnen de vereniging opgericht die themamiddagen en congressessies op hun expertisegebied organiseren. Bijzondere vermelding verdient het initiatief van een divisie ‘Jong NVC’ om de goede aansluiting met de jonge wetenschappers op het vakgebied te behouden, zoals CNN dat voor de in de ‘praktijk’ werkende criminologen zal doen. Ook ten aanzien van het lidmaatschap van NVC zullen er komend jaar veranderingen zijn. Het lidmaatschap zal niet meer automatisch gekoppeld zijn aan een abonnement van het Tijdschrift voor Criminologie. U heeft daarvoor voortaan zelf de keuze. Boom Criminologie biedt leden van de NVC graag een korting aan op een abonnement op het Tijdschrift voor Criminologie of het Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit. Nadere informatie hierover volgt dit jaar.

Namens het NVC-bestuur wens ik u veel leesplezier en een leerzaam congresbezoek toe.

Wim Huisman, *Voorzitter NVC*

Keynote:

“Terroristen zijn gek!” Een sociaal-psychologische analyse van radicalisering & terrorisme

Bertjan Doosje (Universiteit van Amsterdam)

Radicalisering en terrorisme vinden mensen moeilijk te plaatsen. Daarom trachten ze dat hanteerbaar te maken door het gedrag als “gek” weg te zetten. Maar zijn radicalisering en terrorisme wel zo abnormaal? Vanuit een sociaal-psychologische invalshoek wordt radicalisering en terrorisme eerder gezien als een uitkomst van “normale” groepsprocessen, en wordt zelfs beweerd dat er “In iedereen een terrorist schuilt” (Meertens, Prins & Doosje, 2006). Wat zegt onderzoek hierover?

Binnen de sociale psychologie wordt de verklaring voor radicalisering gezocht in de 3 I's: Identiteit (“wie ben ik?”), Ideologie (“ik strijd voor rechtvaardigheid!”) en Instrumentele motieven (“het geeft me status en aanzien”). Gedeeltelijk in aansluiting hierop wordt een indeling met 4 typen radicaliserende mensen voorgesteld: identiteitszoekers, rechtvaardigheidszoekers, sensatiezoekers en zingevingszoekers. Is dit een nuttige en handzame typologie?

Om de stap tot een terroristische daad te kunnen zetten, moeten mensen worden klaargestoomd. Dit gebeurt vaak via propaganda (on-line en off-line). Hoe werkt dat? Spelen emoties daarbij ook een rol? Tenslotte, is het mogelijk dat mensen de-radicaliseren? Zo ja, hoe verloopt een dergelijk proces? Is het mogelijk voor mensen om met de radicale groep te breken? Laten ze dan ook de ideologie van de groep achter zich?

Keynote:

Migratie, veiligheid en criminaliteit

Joanne van der Leun (Universiteit Leiden)

De wereld wordt steeds kleiner. Mensen communiceren makkelijker met elkaar en reizen de wereld over. Internationale migratie is daar een belangrijk onderdeel van. Samenlevingen worden diverser en staan ook op het punt van veiligheid voor nieuwe of gewijzigde uitdagingen gesteld. Dat heeft ook consequenties voor de criminologie. In deze lezing komt aan de orde hoe relaties met migratie in het vakgebied van de criminologie zijn benaderd door de jaren heen, zowel in de VS als in Europa. Dit loopt van discussies over oververtegenwoordiging tot debatten over selectiviteit. Aan de hand van het voorbeeld van de recente verhoogde instroom van vluchtelingen wordt ingegaan op wat voor soort vragen zich voordoen, in hoeverre daar onderzoek naar is of gedaan kan worden en welke rol de politieke gevoeligheid van de thematiek speelt.

Keynote:

Europese samenwerking bij de bestrijding van (islamitisch) terrorisme

Cyrille Fijnaut (Tilburg University; Katholieke Universiteit Leuven)

Politiek geweld, en in het bijzonder terrorisme, is van oudsher een drijvende kracht achter zowel de politieke en justitiële samenwerking tussen Europese staten als achter de samenwerking tussen hun inlichtingendiensten. Dit was zo in de negentiende eeuw. En dit was zo in de twintigste eeuw: de oprichting van het TREVI-samenwerkingsverband tussen de Lidstaten van de Europese Gemeenschap in 1975 en de gedeeltelijke voortzetting hiervan in (de oprichting van) Europol in de Europese Unie in 1992 vormen hiervan het beste bewijs. De “catastrofale” aanslagen die op 9/11 en later in Madrid (2004) en Londen (2005) door islamisten werden gepleegd, leidden weliswaar op diverse terreinen tot verdere versterking van de contra-terroristische samenwerking tussen de Lidstaten maar de recente aanslagen in Frankrijk en België hebben aangetoond dat deze samenwerking verder moet worden versterkt om het islamitisch terrorisme doeltreffender te kunnen pareren. Deze vaststelling leidt tot de vraag in hoeverre de maatregelen die sedert de aanslagen in Frankrijk in januari 2015 in de Europese Unie werden getroffen, voldoende (geschikt) zijn om dit doel dichterbij te brengen. En, als het antwoord op deze vraag niet positief is, tot de vervolgvraag in hoeverre binnen de constitutionele verhoudingen in de Europese Unie meer ingrijpende maatregelen mogelijk zijn. Hierbij moet met name worden gedacht aan de oprichting van een Europese tegenhanger van de FBI. Is het denkbaar en doenbaar om in de huidige Europese Unie een dergelijke dienst op te richten? Of moeten er voorlopig andere maatregelen worden overwogen?

Complexere tijden voor samenleving, politiek en wetenschap

Maartje van der Woude (Universiteit Leiden)

Net nu de Westerse wereld de economische crisis langzaam maar zeker achter zich leek te kunnen laten, diende zich eind vorig jaar een nieuwe transnationale “crisis” aan: de vluchtelingen crisis. Op de vlucht voor erbarmelijke (oorlogs)situaties in het land van herkomst, probeert sindsdien een niet eerder geëvenaard aantal vluchtelingen het Europese vasteland te bereiken. Waar in eerste – korte – instantie gevoelens van zorg het politieke en publieke debat overheersten over het welzijn van de mannen, vrouwen en kinderen die dikwijls niet anders dan via een dodemanstocht over de woeste baren van de Middellandse zee de oversteek probeerden te maken, werd de dominante toon van het debat in veel Europese lidstaten al heel snel een stuk grimmiger. De grote aantallen, en het beperkte zicht op de identiteit en achtergrond van de vluchtelingen door gebrekkige registratie aan de Europese buitengrenzen, droegen bij aan gevoelens van bezorgdheid en onzekerheid over de mogelijkheid dat zich onder de vluchtelingen ook individuen met minder nobele intenties zouden begeven. Hierbij werd niet alleen gewezen op de mogelijkheid dat criminele organisaties een slaatje zouden slaan uit de chaos op het Europese vasteland en het beperkte toezicht aan de externe zuidgrens. Ook ontstonden er al snel grote zorgen over de mate waarin met name mannelijke vluchtelingen zich wel zouden kunnen houden aan de normen en waarden van de Westerse samenleving. In de vermeende “massa-aanranding” die tijdens de oudjaarsviering in Keulen eind 2015 zou hebben plaatsgevonden, wordt een belangrijk argument gevonden om deze vraag ontkennend te beantwoorden. In diverse Europese landen werd direct geprotesteerd tegen het binnenlaten van nog meer *rapefugees*. Ook de acties van ISIS en de aanslagen in Parijs en Brussel hebben het debat over vluchtelingen, veiligheid en migratie geen goed gedaan. Onder de vluchtelingen zouden zich IS strijders en (oorlogs)criminelen bevinden die handig van de chaos rondom de crisis gebruik zouden maken om hun activiteiten voort te zetten binnen Europa. Migratie, terrorisme en (grensoverschrijdende) criminaliteit zijn in het publiek en politiek discours zo langzamerhand verworpen tot een en hetzelfde probleem, of in ieder geval een nauw aan elkaar verwant.

Waar 67% van de Nederlandse bevolking volgens de Risico- en Crisisbarometer (NCTV) in november 2015 vreest voor een terroristische aanslag, geeft 65% van de Nederlandse bevolking volgens het Continu Onderzoek Burgerperspectieven (SCP) van maart 2016 aan zich zorgen te maken over immigratie en integratie als gevolg van de vluchtelingen crisis. Bezien vanuit haar rechtsstatelijke taak om ook zorg te dragen voor de veiligheid van haar burgers, zijn dit percentages die door de overheid niet genegeerd kunnen worden. Een reactie kan dan ook niet uitblijven. De vraag is echter wat de juiste reactie is. In hoeverre is het reëel dat dergelijke transnationale en complexe problemen, *world risks*, zich überhaupt aan banden laten leggen door overheidsop treden? Omdat dit natuurlijk niet de boodschap is die gecommuniceerd kan worden aan een angstige samenleving, wordt er vooral geïnvesteerd in, en ingezet op, het nemen van zichtbare en tot de verbeelding sprekende maatregelen: een geïntensiverde inzet van de Koninklijke Marechaussee in de grensgebieden, een verhoogde inzet van zichtbaar bewapende

militairen op publieke risicoplekken, het preventief vastzetten van terugkerende Syriëgangers zonder tussenkomst van de rechter (ook wel administratieve detentie genoemd), het innemen van paspoorten van vermeende jihadisten, het opslaan van reisgegevens van alle Nederlanders, het strafbaar stellen van illegaliteit. Dit is slechts een kleine greep uit reeds ingevoerde of serieus aan de orde gestelde maatregelen de afgelopen anderhalf à twee jaar.

Binnen een dergelijk klimaat waarin daadkrachtig overheidsoptreden gewenst lijkt en waarin de emoties over de onderliggende fenomenen dikwijls hoog oplopen – zowel onder politici als binnen de samenleving – lijkt er voor het aanbrengen van nuances of het opwerpen van kritische vragen over de noodzaak, legitimiteit en effectiviteit van bepaalde maatregelen niet of nauwelijks meer ruimte noch behoefte. Sterker nog, het wel opwerpen van dergelijke vragen, laat staan het beginnen over de eveneens rechtsstatelijke taak van de overheid om *alle* burgers ook rechtsbescherming te bieden, wordt bijna standaard weggehoond als links naïef geneuzel of “ivoren toren” wetenschap. Zodra de (gepercipieerde) veiligheid in het geding is, wordt niet alleen de rechtsstaat in de uitverkoop gedaan, ook lijkt eenieder die een tegengeluid wil laten horen per definitie te worden gewantwoord. Ik heb dit zelf de afgelopen jaren mogen ervaren op momenten dat ik mij kritisch uitliet over de door de overheid in te voeren antiterrorismemaatregelen, maar ook zeer recent in reactie op het onderzoek naar het optreden van de Koninklijke Marechaussee in de grensgebieden met Duitsland en België. In het rapport (*Beslissen in Grensgebieden, Boom Criminologie*) worden op basis van uitgebreid veldwerk een aantal kritische noten gekraakt over de mate waarin marechaussees zichzelf een ruimere taak toebedelen dan formeel wettelijk toegestaan, de mate waarin ze bij het selecteren van voertuigen voor een controle afgaan op de huidskleur en vermeende etniciteit van de inzittenden, het succes van de omslag binnen de organisatie naar meer informatiegestuurd optreden en de visies van burgers op het handelen van de marechaussee. Het rapport laat zien dat de immigratierechtelijke controles in de grensgebieden onder invloed van een veelheid van factoren, waarbij het publieke en het politieke debat niet weggedacht kunnen worden, zijn verworpen tot “crimmigratie” controles waarbij het gros van de marechaussees veiligheid en migratie op één en dezelfde hoop lijkt te gooien.

Publieke reacties op de berichtgeving rondom het oprekken van de eigen taakstelling door de Koninklijke Marechaussee lieten echter wederom duidelijk zien dat een deel van de Nederlandse bevolking het geen probleem vindt als overheidsdiensten verder gaan dan wettelijk is toegestaan. Het feit dat dit niet als problematisch wordt gezien, is nu juist het probleem. Men lijkt ervan uit te gaan dat meer bevoegdheden zich automatisch zullen vertalen naar meer veiligheid en dat de diverse veiligheidsdiensten dusdanige geavanceerde werkwijzen hebben, dat bevoegdheden zeer gericht kunnen worden toegepast. Zonder hiermee onschuldige burgers te veel lastig te vallen. Als dat laatste wel het geval is, dan zullen die burgers dat vanwege hun etnische achtergrond wel verdienen hebben. Dergelijke aannames zijn gebaseerd op een onrealistisch beeld van de mogelijkheden van de overheidsdiensten. Zij kunnen niet alle veiligheidsrisico's ondervangen. Daardoor is een onrealistisch beeld ontstaan over de effectiviteit van de uitbreiding van bevoegdheden. Ook bleek uit publieke reacties op onder meer Twitter en diverse nieuwssites

dat mensen verbanden leggen tussen bepaalde vormen van criminaliteit en bepaalde etnische minderheden. Alsof het wetenschappelijk vastgestelde feiten van algemene bekendheid betreft. In lijn met wat Jonathan Simon reeds in 2007 in zijn boek *Governing Through Crime* observeerde ten aanzien van de Amerikaanse samenleving, lijkt ook in het Nederlandse debat over veiligheid en de daarbij betrokken overheidsdiensten sprake te zijn van een zero sum game. In discussies over veiligheid is geen ruimte meer voor nuance. Je bent voor meer veiligheid en bevoegdheden voor de diensten, of je bent tegen. Een middenweg is niet mogelijk.

Waar een dergelijke observatie zou kunnen leiden tot de gedachte dat het maar beter is om ver weg te blijven van het publieke en politieke debat, is het in het huidige klimaat en in het licht van de transnationale problemen waar we ons voor zien gesteld belangrijker dan ooit te voren dat criminologen, antropologen, juristen en (rechts)sociologen zich wel actief mengen in het politieke en het publieke debat. Niet per se om oplossingen te bieden – dat past wellicht niet direct bij de taak van een wetenschapper – maar wel om het debat en de door de overheid gepresenteerde maatregelen van een noodzakelijke objectieve reflectie te voorzien. En om, waar nodig, facts te checken, te corrigeren en missende informatie aan te leveren. De oproep voor een meer publiek georiënteerde sociaal wetenschapper is niet nieuw, maar ik wil hem hier met klem en luid herhalen. Als wetenschapper hebben we een verantwoordelijkheid om het publieke en politieke debat te voeden met empirisch georiënteerde en geïnformeerde kennis en inzichten. Dat is geen makkelijke taak in deze tijden van *social media* en online anonimiteit. Om over alle andere tijdrovende taken en verantwoordelijkheden die we als wetenschapper hebben maar te zwijgen.¹ Desalniettemin mogen we niet de ogen sluiten voor de verschraving van het debat en het beleid op het terrein van veiligheid en migratie. Door meer de handen ineen te slaan, tussen universiteiten, tussen vakgroepen, tussen disciplines en tussen generaties, wordt het tijd voor een krachtig tegengeluid. En nee, een dergelijke publiek geluid vertaalt zich dan misschien niet altijd direct naar peer reviewed publicaties in tijdschriften met een hoge impact factor, maar laten we eerlijk zijn, zou dat nou echt zwaarder moeten wegen dan het belang van een adequaat geïnformeerde samenleving en politiek?

¹ *Het belang van een meer publieke wetenschap wordt ook gevoeld door journalisten. Zo heeft het bedrijf Science on Air (<https://www.scienceonair.com/>) als doelstelling om de brug tussen wetenschap en samenleving te verkleinen door wetenschappers ondersteuning te bieden bij het navigeren van het landschap van de (nieuwe) media.*

Standplaats Istanbul: Syrische vluchtelingen

Richard Staring (Erasmus Universiteit Rotterdam)

Vele Syrische vluchtelingen hebben tijdens hun tocht naar Europa ook enige tijd in Istanbul doorgebracht. Ik verbleef van augustus 2015 tot februari 2016 in Istanbul aan het Nederlands Instituut in Turkije en bij Koç University. Ik kwam daar onder andere om met Syriërs te spreken over hun situatie, waarover ik in deze bijdrage verslag doe. Soms ging ik hiervoor alleen op pad en soms samen met Karin Schuitema, die de indrukwekkende fotorapportage in deze uitgave van De Criminoloog heeft gemaakt. Ik stelde mezelf tijdens deze gesprekken de vraag die velen van u waarschijnlijk ook zouden stellen: Waarom riskeren Syriërs hun leven en dat van hun kinderen nadat ze net de oorlog in hun land hebben kunnen achterlaten en veilig zijn? Wat betekent die opvang in de regio?

Istanbul

Istanbul is een stad van en door migranten. Vraag aan iemand uit Istanbul waar hij geboren is en de kans is klein dat je Istanbul hoort. Het is een wereldstad waarbij het officiële aantal inwoners zich maar moeilijk laat bepalen sinds in Turkije de volkstellingen zijn afgeschaft, maar het formele aantal inwoners ligt op ongeveer 15 miljoen. Als je het aan de inwoners van Istanbul vraagt dan hebben ze het over achttien en zelfs twintig miljoen inwoners inclusief alle mensen die er ongeregistreerd en illegaal wonen.

Sinds in 2011 de oorlog in Syrië begon, is Istanbul ook een belangrijk toevluchtsoord geworden voor Syrische vluchtelingen. Om de omvang van de problematiek te schetsen baseer ik me voor nu op de cijfers van de UNHCR, de vluchtelingenorganisatie van de Verenigde Naties. Zij stellen dat er op dit moment ruim 4,8 miljoen Syriërs hun land hebben ontvlucht, naast de miljoenen Syriërs die in het land zelf ontheemd en op de vlucht zijn geslagen. Het merendeel van deze Syriërs verblijft in de buurlanden Jordanië, Libanon, Egypte en Irak, waar 2,1 miljoen vluchtelingen door de UNHCR zijn geregistreerd. In Turkije, dat ongeveer 78 miljoen inwoners telt, wonen nu op basis van deze registraties ruim 2,7 miljoen Syrische vluchtelingen. Van hen verblijven slechts 260.000 in kampen; de overige vooral in stedelijke gebieden van bijvoorbeeld Ankara, Izmir en Istanbul. In Europa, inclusief belangrijke ontvangstenlanden als Servië, hebben over de periode april 2011 tot maart 2016 iets meer dan een miljoen Syriërs een asielaanvraag ingediend. In ons land vroegen in 2015 bijna 59.000 mensen asiel aan, onder wie bijna 28.000 Syriërs en ruim 8.000 Eritreërs. Het gaat hier om een eerste asielaanvraag. Wetende dat het merendeel van deze asielaanvragen gehonoreerd wordt, zal er ook nog volgmigratie plaatsvinden waarbij partners en eventuele kinderen binnen drie maanden kunnen nareizen en ook een visum krijgen.

Al snel leerde ik dat het label *vluchteling* onder de Syriërs zelf niet goed ligt. “We zijn veel meer dan alleen vluchteling, deze term maakt ons afhankelijk, terwijl we juist een sterk volk zijn”, aldus één van de Syriërs die ik sprak in Istanbul. Het beeld van de zielige en kwetsbare vluchteling krijgt hier weer een andere invulling, waarbij mensen op eigen kracht op allerlei manieren hun best doen om het hoofd boven water te houden. Tijdens de gesprekken met Syriërs in Istanbul realiseerde ik me dat zij lang niet allemaal op de poorten van de Europese Unie staan

te kloppen, maar dat zij ook op andere manieren kans zien een bestaan op te bouwen. Ik sprak met mensen die heen en weer reisden tussen Turkije en hun familie in Syrië, met mensen die in Turkije wilden blijven en met mensen die naar Europa wilden. Turkije erkent geen niet-Europese vluchtelingen en heeft door de urgentie en ernst van het conflict in Syrië en de omvang van de groep vluchtelingen voor de Syriërs een uitzondering gemaakt. Zij kunnen niet de status van vluchteling krijgen, maar wel die van ‘gast’. De status van gast gaat echter gepaard met beduidend minder privileges en minder rechten dan de status van vluchteling.

De **eerste groep** van mensen die heen en weer reisden tussen Turkije en Syrië hadden vaak nog dierbaren in Syrië, zoals hun ouders of grootouders, die het land niet wilden verlaten of eenvoudigweg niet goed genoeg meer ter been waren om het land via de smokkelroutes te voet te verlaten. Dat een enigszins redelijke fysieke gesteldheid een voorwaarde is om je überhaupt over landsgrenzen te laten smokkelen, had ik me ook niet zo gerealiseerd. Deze Syriërs die werken en sparen, gebruiken soms *hawala* bankiers, zogenaamde ondergronds bankiers, die tegen een flink tarief het geld op plekken brengen waar regulier bankverkeer lastig is. Anderen brachten het geld eigenhandig mee en lieten zich eerst vanuit Turkije naar Syrië smokkelen om zich vervolgens weer terug Turkije in te laten smokkelen. De grenzen tussen Turkije en Syrië zitten al geruime tijd dicht. Anderen, met wie ik niet persoonlijk heb gesproken, brachten hun gezin eerst in veiligheid in Turkije en reisden vervolgens weer terug naar Syrië om zich bij de strijdende partijen te voegen.

De **tweede groep** bestaat uit ‘blijvers’. Syriërs die voornemens waren in Turkije te blijven en tegen alle moeilijkheden in een bestaan in Turkije proberen op te bouwen. Ze werken in de brede Turkse informele economie, maar dan echt aan de onderkant van de informele economie. Als ze er tenminste in slagen om werk te vinden en dit vast te houden. Syriërs stellen dat Turken geen hoge pet van hen op hebben. Ze zijn de Turken weliswaar dankbaar zijn voor het feit dat ze in hun land mogen verblijven, maar voelen zich niet welkom. ‘No Syrians’ is het antwoord dat ze voortdurend te horen krijgen als ze solliciteren op een baan. Deze groep slaagt er wonderwel en ook tegen ‘hoge kosten’ in om de eindjes aan elkaar te knopen door overal en nergens te werken in de informele economie, en door een goedkope woning te huren in een van de arme buitenwijken in Istanbul. En soms ook door hun kinderen noodgedwongen een bijdrage te laten leveren aan het gezinsinkomen. Verschillende onderzoeksjournalisten laten zien dat Syrische kinderen in de fabrieken werken in de textiel- en schoenenindustrie. Zes dagen per week, 12 uur per dag. “Kinderen van soms pas 7 jaar oud stikken binnenzooltjes vast of plakken in een penetrante lijmlucht etiketten in damesschoenen”, valt te lezen in één van deze artikelen. Vaders kunnen niet werken of hun loon is niet toereikend om het hoofd boven water te houden als gezin in Turkije. De kwetsbare positie van deze Syrische gezinnen in een samenleving waar ze als gast mogen zijn, maar waar de voorzieningen om deze gasten adequaat op te kunnen vangen volstrekt ontoereikend zijn, leidt tot nieuw vormen van kinderarbeid. Op mijn vraag waarom ze in Turkije blijven, antwoorden deze Syriërs dat ze het idee hebben dat Europa anti-islam en islam onvriendelijk is, dat ze in Europa te grote culturele verschillen moeten overbruggen, en dat de afstand tussen hun cultuur en de Europese cultuur daarmee te groot is. Net als de derde groep van Syriërs die naar Europa toe wil

gaan, worstelen ze met het gebrek aan een toekomstperspectief. Het zijn met andere woorden vaak de negatieve beelden over Europa, ondanks de slechte leefomstandigheden in Istanbul, die hen ervan weerhouden daadwerkelijk de sprong te maken. De ruim vier miljoen geregistreerde Syriërs in Turkije en de andere buurlanden van Syrië, nuanceren op zijn zachtst gezegd het beeld dat je in Nederland maar al te gemakkelijk krijgt dat alle Syriërs massaal op de poorten van de EU staat te kloppen. Het is nog steeds zo dat het merendeel van de gevluchte Syriërs in Turkije en de andere omringende landen het hoofd boven water probeert te houden.

De **derde groep** die ik in Istanbul heb gesproken bestaat uit Syriërs die juist van plan zijn om door te reizen naar een van de landen van de Europese Unie. Zij zeggen letterlijk “Wat heb ik aan deze veiligheid als je geen enkel perspectief op de toekomst hebt? Als je keer op keer wordt afgewezen voor werk omdat je uit Syrië komt, als je belabberd woont en als het voor de kinderen moeilijk is om naar school te gaan en te studeren?” Voor deze Syriërs slaat de balans door naar vertrekken naar Europa. Aan mogelijkheden geen gebrek; via mensensmokkelaars of op eigen gelegenheid of door de handen ineen te slaan met andere Syriërs en vluchtelingen en met een rubberen bootje naar Europa af te meren. De massaliteit van de beweging gaf ook hoop aan de vluchtelingen dat ze zouden slagen in hun missie. Het was nu of nooit.

Migratiebeleid en de deal van de Europese Unie met Turkije
Om toezicht te houden op de binnenkomst van migranten, heeft Europa met het verdrag van Schengen de binnengrenzen van de Europese Unie afgeschaft, de buitengrenzen versterkt en tegelijkertijd de interne controle vergroot. De buitengrenzen, de zogenaamde externe controle, worden gevormd door de douane, de muren, camera's en hekken op de grenzen van de Europese Unie. Dit zijn vaak ook natuurlijke grenzen zoals bergketens, rivieren en zeeën. Als we kijken naar de grens tussen Griekenland en Turkije, dan zien we dat daar de afgelopen jaren het een en ander is veranderd, wat ook implicaties heeft gehad voor de stroom van vluchtelingen en migranten richting de Europese Unie. Het belangrijkste punt hierbij is de installatie van een groot hek over land parallel aan de rivier dat Griekenland en Turkije van elkaar scheidt. Dit hek heeft er direct voor gezorgd dat de gebruikelijke smokkelroutes niet langer meer over land konden lopen, maar zich naar de zee grens in het zuidelijker in Turkije Griekenland hebben verplaatst. Eenzelfde ontwikkeling heeft zich voorgedaan op de grens van Bulgarije en Turkije. Dit is een algemeen patroon: waar overheden migrantenbewegingen proberen tegen te houden en te stoppen door fysieke maatregelen te nemen zoals het plaatsen van hekken en meer controle en toezicht zien we:

- a verplaatsing zowel geografisch als in de werkwijze; met
- b een grotere rol voor mensensmokkelaars;
- c verharding; en
- d een grotere kwetsbaarheid van de migranten.

Dat de mobiliteit niet stopt is logisch aangezien er niets verandert aan de redenen van mensen om te migreren. Het conflict in Syrië duurt onverminderd voort en de omstandigheden in Turkije verbeteren niet. Integendeel: door het plaatsen van vluchtelingen in kampen, de signalen over pushbacks van vluchtelingen naar Syrië en de angst om in een kamp opgesloten te worden, lijkt Turkije alleen maar minder veilig te worden voor vluchtelingen. Slechts de omstandigheden waaronder

mensen zich moeten verplaatsen zijn veranderd. Voor de Syriërs betekent dit dat ze een zeeroute naar één van de Griekse eilanden hebben moeten nemen die – hoe dichtbij die Griekse eilanden soms ook zijn – toch gevaarlijker zijn dan de eerdere routes over land. De soms dramatische en mensonterende beelden van vluchtelingen die Griekenland bereiken zijn bekend. Bekend is ook de enorme migratie-industrie die zich in Turkije heeft ontwikkeld. Het zijn niet alleen mensensmokkelaars die het beeld bepalen maar ook de talloze winkels waar goedkope en onveilige zwemvesten, tweedehands telefoons, warme kleding, koffers, rugzakken, motoren, plastic boten en andere artikelen verkocht worden.

Maar ik hoor u denken: hoe zit het dan met de meest recent afspraken tussen de Europese Unie en Turkije? Even als geheugensteun: om onder andere de mensensmokkelaars de wind uit de zeilen te nemen hebben de EU en Turkije de afspraak gemaakt dat na 20 maart 2016 de irreguliere migranten die vanuit Turkije Griekenland bereiken, worden teruggestuurd naar Turkije. Voor elke teruggestuurde migrant nodigt de Europese Unie een Syrische vluchteling uit en neemt deze op in een EU-land. Op deze wijze hoopt de EU de vluchtelingen te ontmoedigen om de oversteek te maken en daarmee ook een einde te maken aan de ongebreidelde binnenkomst van de vluchtelingen waarmee tevens de mensensmokkelaars in hun activiteiten serieus worden belemmerd. De Europese Unie heeft op deze manier dus een legale route naar de EU gecreëerd. De afspraken lijken tot op zekere hoogte te werken. Het aantal vreemdelingen dat illegaal op een van de Griekse eilanden aankwam is in april in vergelijking met maart 2016 met 90% gedaald. Maar de vraag is wel tegen welke prijs. Hebben we te maken met een wrang en bitter succes?

De berichten die nu twee maanden na de afspraak naar buiten komen zijn fragmentarisch en schaars en stemmen niet echt tot vreugde. Er vertrekken nauwelijks vluchtelingen vanuit Turkije naar de Europese Unie. Op 18 mei bleken er 177 Syriërs vanuit Turkije naar Nederland, Duitsland en Zweden gebracht te zijn. In hetzelfde bericht van de *Guardian* valt te lezen dat er ruim 700 Syrische vluchtelingen op een wachtlijst staan om over de Europese lidstaten verdeeld te worden. Naar Turkije teruggestuurde vluchtelingen komen in kampen terecht waar ze geen toegang hebben tot advocaten. Ook vanuit Griekenland zijn de berichten niet goed. Sinds de deal is gesloten zijn er 400 ‘irreguliere migranten’ teruggestuurd naar Turkije. Vluchtelingen worden dus niet of nauwelijks teruggestuurd en verblijven met teveel mensen in kampen, waar de leefomstandigheden slecht zijn. Ruim 46.000 vluchtelingen zitten vast in Griekenland in afwachting van wat er verder met hun asielaanvraag gaat gebeuren en in welk EU land ze herplaatst gaan worden. Bovendien verlopen de asielprocedures stroperig omdat er eenvoudigweg te weinig mensen zijn om de asielinstroom op een adequate wijze te kunnen verwerken. Humans Rights Watch maakt melding van verschillende incidenten waarbij de Turkse politie aan de grens met Syrië geschoten heeft op Syrische vluchtelingen en op mensensmokkelaars die de grens proberen te slechten, met verschillende dodelijke slachtoffers tot gevolg. En dan hebben we het nog maar niet over het discriminatoire karakter van de EU Turkije deal omdat ze de Syrische vluchtelingen een duidelijk andere positie geven dan de vluchtelingen uit landen als bijvoorbeeld Afghanistan en Irak. Zij worden teruggestuurd

naar Turkije maar komen niet in aanmerking voor herplaatsing in de EU. Ze moeten via de reguliere langzame UNHCR kanalen een asielaanvraag indienen en in Turkije afwachten of ze ergens anders geplaatst kunnen gaan worden.

Grenzen, migratie en criminaliteit: Een fotoreportage

Karin Schuitema (Nederlands Instituut in Turkije, Istanbul)

Sinds begin 2000 is het aantal vluchtelingen en illegale migranten richting de EU toegenomen, voornamelijk veroorzaakt door oorlogen in het Nabije Oosten, en specifiek in Syrië. Door nationale en internationale overheden is hierop gereageerd door binnenlands en buitenlands beleid op te stellen waarin migratiestromen verminderd zouden moeten worden door beperkend en bestraffend grens- en migratiebeleid.

In de zomer van 2015 tot januari 2016 volgde ik op eigen initiatief migratieroutes van Turkije naar Griekenland om op die manier een idee te krijgen wat er speelt onder migranten die proberen of hebben geprobeerd om de EU te bereiken. Met sommige van de migranten die ik hierover sprak had ik al een jarenlange band opgebouwd; anderen heb ik op de routes ontmoet. Ik hoop dat mijn reis en de gesprekken met migranten als voorwerk kunnen dienen voor een onderzoek dat ik wil uitvoeren. Onderzoek naar de visies en perspectieven van migranten zelf op hun migratie, beslissingen en routes. Daarbij wil ik waarnemingen en perspectieven van migranten zelf vergelijken en contrasteren met de visies van overheden op de motivaties en overwegingen voor het migratietraject van verschillende illegale migranten. Door Europese overheden wordt er vaak op basis van de vermoede motivaties van migranten onderscheid gemaakt tussen ‘vluchtelingen’ en ‘economische migranten’. Hierin bestaat een beeld van berekende beslissingen van deze migranten voor hun keuzes voor een bepaald land van bestemming, gebaseerd op overwegingen van de complexiteit van het visa of asielbeleid van verschillende landen, de kwaliteit van het onderwijs systeem, en de werkgelegenheid. Maar wat zijn nu eigenlijk de motivaties van migranten vanuit hun eigen perspectief? En komen die eigenlijk wel overeen met ideeën die overheden daarover hebben? Er wordt in Europa een begrenzend migratiebeleid gevoerd, met als doel het drastisch inperken van de mobiliteit van migranten, maar hebben die eigenlijk wel het door overheden beoogde effect? De serie foto's die ik hierbij presenteer volgen een route van Istanbul naar Griekenland tot aan de Macedonische grens.

Fase 1: Istanbul

Tijdens mijn reis over migratieroutes ben ik begonnen in Istanbul, dat op dit moment wordt gezien als een spil in de migratie richting Europa, met Turkije als *transit* land. In de tijd van 2011-2015 waarin ik in Istanbul heb gewoond en heb gewerkt aan het NIT (Nederlands Instituut in Turkije), ben ik in contact gekomen met verschillende groepen internationale en binnenlandse migranten.

Eén belangrijke groep met wie ik in aanraking ben gekomen in Istanbul zijn Syriërs, die naar gelang hun situatie, van plan waren in Istanbul te blijven of om naar Europa te vertrekken.

Jong Turkmeens meisje uit Syrië bedelend in een park in Istanbul

Een andere groep die ik heb ontmoet bestaat uit binnenlandse Koerdische migranten en migranten uit Bangladesh. Zij zijn vaak na jarenlange omzwervingen en werk in Dubai of de Verenigde Arabische Emiraten naar Turkije gekomen, meestal met het idee om daarna richting Europa te trekken. Deze groep van gemengde etniciteiten en nationaliteiten woonde destijds in het centrum van Istanbul in een depot, waarin afval verzameld en gescheiden wordt. Zij trekken grote karren achter zich aan door de stad om verschillende typen afval op te halen en te scheiden, waarbij zij voor het gewicht van een bepaald materiaal betaald worden. Dit is een baantje met een zeer lage status dat meestal alleen door migranten en Koerden uitgevoerd wordt. Een aantal van de Koerdische migranten binnen deze groep is naar Istanbul getrokken omdat er in Oost-Turkije, waar zij vandaan komen, weinig werk te vinden is vanwege de de-industrialisatie. Een andere reden is soms dat zij een gevangenisstraf hebben uitgezeten, om politieke of andere redenen, en daarna niet meer terechtkonden in hun geboorteplaats. Van de migranten uit Bangladesh zijn inmiddels al een paar meegereisd richting Europa met de grote groepen Syriërs en andere vluchtelingen. De andere vuilophalers wonen en werken inmiddels niet meer in het centrum maar aan de rand van de stad. Het gebouw waarin zij verbleven is omgebouwd tot hotel in deze ‘gegentrificeerde’ wijk.

De volgende vijf foto's illustreren de bovenbeschreven gemengde groep (Koerden en Bengalen) vuilophalers in Istanbul. Ze geven een beeld van het werk dat zij uitvoeren, het depot waarin zij thee drinken, werken, praten en slapen. Enkele van de Bengalen zijn inmiddels in Europa aangekomen.

Een andere groep Koerdische binnenlandse migranten heb ik in een leegstaand gebouw aan de rand van een park in Istanbul ontmoet. Het gebouw werd bewoond door verschillende groepen. Op de tweede verdieping verbleven voornamelijk drugsverslaafde jongeren, van wie een deel zich soms verplaatste naar een plek onder een viaduct in de stad. In de kelder van het gebouw verbleven vier Koerdische mannen met wie ik al een jaar of vijf in contact ben, samen met een paar honden en tientallen katten. Sinds het gebouw te koop kwam te staan, hebben zij geen dak meer boven hun hoofd en leven zij in het park in een zelfgebouwde hut van afvalhout en plastic zeilen. Sommigen van hen zouden wel naar Europa willen vertrekken, maar lijken hiervoor niet over het benodigde geld en de benodigde netwerken te beschikken.

Deze groep daklozen en semi-daklozen woont in een park in het centrum van Istanbul.

Onderweg

Veel Syriërs in Istanbul hebben gepleit voor het openen van de grenzen op de zogenaamde 'Balkanroute' zodat zij over land naar Europa kunnen reizen in plaats van het noodgedwongen maken van risicovolle tochten over zee van de Westkust van Turkije naar de Griekse eilanden.

Syriërs die protesteren en vastzitten in en rondom de moskee op het Esenler busstation in Istanbul.

Op het Esenler busstation hadden zich in september 2015 een paar duizend vluchtelingen verzameld – onder wie vooral Syriërs – die richting Edirne wilden vertrekken: een Turkse stad op ongeveer dertig kilometer van de grens met Griekenland.

De Balkanroute: van Edirne naar Griekenland, en vervolgens naar Macedonië en Servië om daar vandaan de EU te bereiken. Omdat de Turkse busmaatschappijen van hogerop bevel hadden gekregen om geen buskaartjes voor de reis naar Edirne meer aan migranten te verkopen, besloten veel migranten niet weg te gaan van het busstation totdat zij toestemming zouden krijgen om richting de grens te vertrekken. Zij eisten een veilige reis richting Europa over land in plaats van de riskante oversteek over zee. In en rondom de moskee bij het busstation was een tijdelijk kamp ontstaan, bewaakt door de politie, waar duizenden mensen in de open lucht of in tenten verbleven. Bijna niemand werd binnengelaten, maar samen met een groep activisten lukte het mij toch om binnen te geraken en enkele mensen op het terrein te interviewen. In een sit-in protest laten de migranten van zich horen en zeggen zij geen voorzieningen, zoals toiletten of water nodig te hebben, omdat zij niet van plan zijn te blijven. 'Europa is het enige wat we willen' zeggen ze. Niet lang nadat ik daar was, is het terrein rondom de moskee door de autoriteiten ontruimd.

Protest van Turkse activisten samen met Syriërs op Esenler busstation in Istanbul. September 2015, waarin wordt gevraagd om open grenzen.

In augustus 2015 ben ik naar Chios gevaren met de reguliere boot, om een deel van deze route en de situatie op het eiland beter te begrijpen. Als alternatieve route ben ik over land met de reguliere bus van Istanbul naar Griekenland gegaan. Daarbij was het een vreemd idee dat ik, met mijn Nederlandse paspoort, een reis aan het maken was die op dat moment verboden was voor vluchtelingen en andere illegale migranten. De laatste veertig kilometer richting de grens werden delen van het landschap vaak afgesloten met hekken langs de weg. Dit om tegen te gaan dat migranten vanaf de weg door de velden de grens zouden oversteken.

In november 2015 ontmoette ik in Istanbul een Syrische man die met zijn twee neefjes de oversteek naar Griekenland over zee gaat maken. Deze foto is genomen op de avond waarop zij na een geldtransactie aan een smokkelaar in de laadbak van een busje naar Izmir zouden vertrekken en daar vandaan een stuk van de Egeïsche Zee zouden oversteken. De man vertelde over de erbarmelijke omstandigheden waaronder ze leefden in Istanbul en hoe zij opgelicht en van hun geld bestolen werden. De veertienjarige jongen op de foto, één van zijn neefjes, zit klaar voor de koude oversteek in een nieuwe winterjas met nieuwe rugzakken waarin al hun bezittingen zitten.

Hekken in het landschap langs de weg in Turkije richting de Griekse grens

Eenmaal aangekomen in Athene, via Noord-Griekenland, kwam ik in contact met Pakistaanse, Iraakse en Koerdische vluchtelingen. De Koerdische vluchtelingen met wie ik langere tijd doorbracht komen uit Turkije en hebben een gelijksoortige achtergrond. Zij zijn allemaal om politieke redenen gevlucht uit Turkije en, vaak na meerdere pogingen, over land in Griekenland aangekomen. Sommigen van hen wonen al tien of twintig jaar in Griekenland.

De groep die ik ontmoet woont in hetzelfde gebouw in Athene, dat een lange geschiedenis van migranten kent, en zij zijn niet van plan om naar een ander deel van Europa te vertrekken. Zij verblijven nu in Griekenland zonder officiële verblijfsdocumenten of werkvergunning en zijn daardoor gedwongen om illegaal te werken, bijvoorbeeld als straatverkoper.

De beschreven Koerdische migranten in Athene. Het gebouw waarin zij leven en hun woonkamers.

In de Atheense haven Piraeus komen vluchtelingen en migranten aan vanaf de Griekse eilanden.

Aankomst van voornamelijk Syrische en Afghaanse vluchtelingen vanaf de Griekse eilanden in de haven van Piraeus (Athene) waar, in de terminal, voedsel en kleding aan hen wordt uitgedeeld door vrijwilligers van verschillende solidariteitsgroepen.

Wachten op het tankstation op dertig kilometer van de Macedonische grens

Eind december 2015 reisde ik met een bus met Syrische vluchtelingen mee vanaf Piraeus naar Idomeni aan de Macedonische grens. Voordat we daar aankwamen werden de bussen aangehouden op een tankstation op dertig kilometer van de grens, zodat zij druppelsgewijs zouden arriveren aan de grens zelf. We wachtten tweeëntwintig uur op het tankstation met honderden anderen, onder erbarmelijke omstandigheden. Toen we Idomeni bereikten, werden de mensen met wie ik in de bus zat één voor één naar binnen gelaten door de smalle opening in de imponerende hekken met prikkeldraad, nadat hun papieren in het licht van de hoge schijnwerpers gecontroleerd waren door de douane politie aan weerszijden van de opening. Degenen die werden doorgelaten verdwenen in de donkere velden, waarna ze te voet het kamp aan de Macedonische kant zouden bereiken. Degenen zonder de juiste documenten werden er door de politie uitgehaald. Ik zag een groep van voornamelijk Pakistanen die door de politie werd toegesproken terwijl ze knielden in de modder. Migranten die, als zij de dertig euro konden betalen, in reguliere bussen naar Athene zouden worden teruggestuurd. Zo niet, dan zouden ze worden vervoerd in arrestatiebussen.

Op dat moment was Idomeni een leegstaand kamp, op enkele zieken of gewonden na.

Safe Passage Protest in Amsterdam, februari 2016. Vóór een veilige oversteek voor vluchtelingen over land en niet over zee, en tegen 'Fort Europa'

Criminologen van buiten de grenzen I

Martina Althoff (Rijksuniversiteit Groningen)

Waar ben je geboren en wanneer ben je in Nederland komen wonen? Waarom Nederland?

Ik ben in Duitsland geboren, waar ik ben opgegroeid in (de deelstaat) Hessen in de buurt van Frankfurt. Naar mijn schooltijd ben ik richting het noorden vertrokken. Eerst Münster, daarna Hamburg en Bremen, en later heb ik in de buurt van Hannover gewoond. Ik kwam 15 jaar geleden naar Nederland, toen ik via mijn netwerk hoorde over een baan in Groningen. Nederland vond ik bij mij passen. Het leek me een sympathiek land, de cultuurverschillen leken me nihil, en de aangeboden baan prachtig. Bovendien was ik er weer aan toe om op pad te gaan.

Wat was jouw eerste indruk van Nederland?

Mijn eerste indruk was best dubbel. Als kritische criminoloog had ik een Nederland verwacht dat door tolerantie en solidariteit, gedoog en integratie gekenmerkt is. Ik kwam echter op een historisch moment toen dit - of tenminste de vanzelfsprekendheid hiervan - aan het kantelen was. Paul Scheffer had net zijn essay Het multiculturele drama over het falende integratiebeleid gepubliceerd, er was veel commotie over de oprichting van de politieke partij Leefbaar Nederland. Pim Fortuyn werd vermoord toen ik net een half jaar in Nederland woonde. Het debat over het asielbeleid werd aangescherpt tot een criminaliteitsdebat, gevoerd door dreigbeelden die door de politiek werden geschetst.

Wat zijn jouw ervaringen als migrant in Nederland?

Zoals ik eerder al een beetje ironisch aangaf, had ik toen ik naar Nederland kwam de verwachting dat de cultuurverschillen nihil zouden zijn. Dit was natuurlijk best naïef, want ze zijn er wel degelijk. Je bent wel een vreemdeling en een buitenstaander. De meest bijzondere ervaring als je naar een ander land emigreert om te wonen en werken, is dat een deel van de alledaagse vanzelfsprekendheden niet meer zo kloppen, al gaat het soms om de nuances. Het begint met de taal, die je niet kent, niet beheerst, die je moet leren. Taal is echt cruciaal, omdat het je de toegang geeft tot de kern van de samenleving. Anders gezegd, beheers je de taal niet, dan kun je volgens mij nooit de samenleving goed begrijpen. Voor mij is het dan ook onbegrijpelijk dat er veel migranten in Nederland werken die alleen Engels praten. Taal is zo'n beetje de grammatica van het leven, denk ik. Of zoals Foucault het beschrijft: discours is praktijk. Een land en cultuur is via de taal te ontdekken. Dit was – en is – voor mij de belangrijkste ervaring en een leuke, uitdagende ontdekkingsreis. Cultuurverschillen vormen ook een belangrijk thema binnen de criminologie, zoals de vraag in hoeverre cultuurverschillen het sociale gedrag kunnen verklaren. Natuurlijk bepaalt cultuur het sociaal handelen, maar uiteindelijk zegt dit ook niet zoveel omdat iemands cultuur niet statisch is, maar continu in beweging en in verandering. Je cultuur wordt ook niet alleen bepaald door het land van herkomst en je moedertaal, maar ook door sociale klasse en de individuele biografie. In die zin is cultuur veel meer het product van menselijk handelen dan andersom.

Welke overeenkomsten/verschillen zie je tussen jouw thuisland en Nederland, bijvoorbeeld wat betreft de criminologie of het doen van onderzoek?

De Duitse criminologie is met het ontstaan van een sociaalwetenschappelijke criminologie eind jaren 1960 – in die tijd werden aan verschillende sociaalwetenschappelijke faculteiten leerstoelen voor "Kriminalsoziologie" opgericht – gekenmerkt door een scheiding tussen twee scholen. Er woedde een scholensrijd tussen de kritische criminologie en de traditionele positivistische criminologie. De kritische criminologie heeft zich in die tijd gevormd als kritiek op de klassieke criminologie, als een discipline, die strijdt tegen een populistische criminologie en tegen een criminologie als hulpwetenschap voor het strafrecht. Dit is bijvoorbeeld te zien aan het feit dat er in Duitsland twee verenigingen voor criminologie bestaan, en twee tijdschriften voor criminologie. Deze scheiding bestaat nog steeds, maar is inmiddels minder scherp en minder ideologisch belast. De sociaalwetenschappelijke leerstoelen voor criminologie zijn bijna verdwenen en de criminologische leerstoelen zijn de afgelopen tien jaar meestal verbonden met een strafrechtelijke leeropdracht aan een rechtenfaculteit.

Op dit moment is de criminologie in Duitsland niet bijzonder zichtbaar in de maatschappij. Dit komt misschien door het volgende. De criminologische onderzoeksweld verschilt duidelijk van die van Nederland. Duitsland kent geen WODC en de overheid werkt veel minder met onderzoeksopdrachten. Aan de andere kant is mijn indruk dat de DFG (de "Deutsche Forschungsgemeinschaft"), vergelijkbaar met NWO, laagdrempeliger is. Een duidelijk verschil tussen de onderzoeksculturen is dat in Nederland van onderzoekers steeds een vertaalslag naar het beleid wordt verwacht. Dat zie ik niet alleen in de criteria voor het aanvragen van onderzoek terug, maar ook in de beoordeling van wetenschappelijke artikelen. Enorme pragmatisme en veel beleidsonderzoek zijn uit mijn perspectief typisch voor de Nederlandse onderzoekscultuur. In Duitsland wordt ook nog veel onderzoek gedaan dat sterk wetenschapstheoretisch is gericht. Dat heeft natuurlijk ook zijn beperkingen en krijgt soms terecht het verwijt dat het onderzoek een praktische of maatschappelijke betekenis mist. Maar het moeten aantonen van een beleidsmatig relevantie bestaat niet. Misschien heeft dit te maken met de oude ideeën van Humboldt van de vrijheid van de wetenschap, die hier nog veel sterker verankerd zijn. Voor een discipline zoals de criminologie, die snel gereduceerd wordt tot haar opdracht de criminaliteit te bestrijden, is het wel belangrijk om haar onafhankelijkheid te bewaken en het risico te vermijden slechts functioneel te moeten zijn.

Zie jij voor criminologen een rol weggelegd in de huidige discussie omtrent de vluchtelingenproblematiek?

Jazeker, en dit geldt met name voor criminologen die hun wetenschappelijke opdracht als verbonden zien met een maatschappelijk opdracht. Migratie wordt neergezet als een criminaliteitsvraagstuk, niet alleen in de media, maar ook in de door de overheid gevoerde discussie en het beleid. Criminologie moet dit ontmaskeren. Het criminaliteitsdiscours is onmiskenbaar verbonden met thema's als migratie, cultuur en gender. Keulen is hiervoor een interessant voorbeeld, waar een incident met twintig aangehouden verdachten uitgroeit tot een massale aangifte van meer dan 500 aangiftes. Een discussie over seksisme en seksuele aanranding van vrouwen in het uitgaansleven ontsteekt. Vrouwen gaan naakt de straat op en protesteren tegen

vreemdelingen; feministen stellen het mannelijke zedengedrag op carnaval en het Oktoberfeest aan de kaak; de overheid stelt nieuwe wetten voor om vluchtelingen die zich misdragen het land uit te zetten, etc., etc. Dit hele scenario lijkt vanzelfsprekend, maar als we naar andere voorbeelden kijken die niet met het thema migratie en vreemdelingen verbonden zijn, is een dergelijk discours ondenkbaar. Neem bijvoorbeeld de pedofilieschandalen van ministers in Duitsland of Engeland, of de fraude binnen de UEFA en de business van het wereldvoetbal. Het lijkt erop dat de zogenoemde massa-aanrandingen in Keulen als argument tegen de opvang van vluchtelingen wordt misbruikt.

De opvangproblematiek van vluchtelingen is volgens mij wel een onderwerp waar criminologen zich op zouden moeten richten, omdat hier zeer diverse dilemma's aan verbonden zijn. Ten eerste draait het om maatschappelijke vraagstukken rondom mensenrechten en menswaardigheid, dus onderwerpen waarbij de maatschappelijke rol van de criminologie belangrijk wordt. Ten tweede raakt de opvangproblematiek kwesties rond om integratie en preventie. Een ander thema is het leefklimaat. In de discussie over het verblijf in een gevangenis is inmiddels een belangrijk doel het beperken van de detentieschade. Met andere woorden: het creëren van een opvang die zo min mogelijk schade veroorzaakt. Voor de vluchtelingenopvang zouden dezelfde maatregelen moeten worden toegepast, wat het leefklimaat betreft. We weten immers dat een langdurig verblijf in een noodopvang, bijvoorbeeld een tentenkamp met duizenden andere vluchtelingen met een onzeker verblijfsperspectief, zonder twijfel tot spanningen en maatschappelijke problemen zal leiden.

Criminologen van buiten de grenzen II

Dina Siegel (Universiteit Utrecht)

Waar ben je geboren en wanneer ben je in Nederland komen wonen? Waarom Nederland?

Ik heb een geschiedenis van migratie achter de rug. Vanuit de voormalige Sovjet-Unie, waar ik ben geboren, ben ik eerst naar Israël geëmigreerd. Daar heb ik aan de Universiteit van Tel Aviv mijn Bachelor en Master Sociologie en Sociale Antropologie behaald. Mijn tweede migratie was in 1989 naar Nederland, toen ik mijn Nederlandse man volgde. Mijn twee oudste kinderen zijn in Israël geboren; mijn derde in Nederland.

Ik ben in Nederland meteen begonnen met promotieonderzoek in de culturele antropologie aan de Vrije Universiteit in Amsterdam, als buitenpromovenda, want ik kon nergens een aanstelling krijgen. Het duurde even om een goed onderwerp te vinden, want ik vond veel thema's heel spannend. Maar daarna was ik binnen drie-en-een-half jaar gepromoveerd op de immigratie en politieke integratie van Russische Joden in Israël, een combinatie van wetenschap en persoonlijke ervaringen.

Wat was jouw eerste indruk van Nederland?

Alle clichés over Nederland en de Nederlanders heb ik ervaren, zowel de positieve als de negatieve. Maar vooral werd me duidelijk dat er hier niemand op mij zat te wachten en dat ik mezelf continu moest bewijzen. Voor de tweede keer in mijn leven moest ik, als immigrant, laten zien wat ik kon en wat ik waard was. Als ik vandaag met hoogopgeleide vluchtelingen uit Syrië praat, hoor ik dat ze met precies dezelfde problemen worstelen.

Dat ik in Nederland ben gebleven en voor een academische carrière in dit land heb gekozen, heeft vooral te maken met de mogelijkheden die mij geboden werden en met een aantal significant others die ik hier heb ontmoet, antropologen en criminologen.

Wat zijn jouw ervaringen als migrant in Nederland?

Voor de taal vond ik moeilijk en vaak onlogisch. Als ik mezelf vergelijk met de vluchtelingen die hier met de verschillende migratiegolven van de afgelopen jaren terecht zijn gekomen, heb ik veel geluk gehad. In de jaren negentig waren de regels veel soepeler dan vandaag de dag. Ook het proces van 'inburgering', met alle testen en bureaucratie die daar nu mee gepaard gaan, bestond toen nog niet. En aan de universiteit werden mijn diploma's meteen gewaardeerd. Dat had te maken met de hoge academische standaard van de Israëlische universitaire opleiding, zo werd mij uitgelegd.

Welke overeenkomsten/verschillen zie je tussen jouw thuisland en Nederland, bijvoorbeeld wat betreft de criminologie of het doen van onderzoek?

Als ik aan mijn geboorteland de Sovjet-Unie denk, dan zijn daar in de laatste tien à vijftien jaar belangrijke ontwikkelingen geweest, ook in de criminologie. Veel empirisch onderzoek gaat gepaard met een hoog theoretisch niveau. Toch is de post-Sovjet-criminologie niet zo bekend in Europa en de VS. Ik ontmoet weinig collega's uit de voormalige Sovjetrepublieken bij de belangrijkste ASC- en ESC-congressen en het zijn vaak dezelfde personen die daar een presentatie houden.

De Israëlische criminologie is vooral kwantitatief ingesteld en gericht op lokale problemen, niet zozeer op grensoverschrijdende criminaliteit. Dat is jammer, maar Israëlische criminologen publiceren veel en sommige namen zijn wereldwijd bekend.

Wat zou de criminologie in jouw thuisland van Nederland kunnen leren?

In zowel Rusland als Israël is kwalitatief onderzoek nog niet erg ontwikkeld. Het meeste onderzoek komt neer op de 'productie van cijfers'. In Nederland is er meer variatie en wordt er veel meer etnografisch onderzoek verricht. De laatste jaren word ik regelmatig uitgenodigd om over culturele criminologie en kwalitatieve onderzoeksmethoden in de criminologie lezingen te geven in verschillende post-Sovjet-landen en in Israël. Ze willen daar meer over weten en deze (Nederlandse) expertise deel ik graag met hen.

Welke mogelijkheden zie je qua samenwerking tussen jouw thuisland en Nederland op het gebied van criminologisch onderzoek?

Er bestaan verschillende samenwerkingsovereenkomsten en vormen van uitwisseling tussen Nederland en Israël en sommige post-Sovjet-landen. Israël is heel interessant voor Nederlandse criminologen die zich bezighouden met 'crimes of the powerful', terrorisme of georganiseerde misdaad. Er is daar enorm veel kennis en informatie die ook door internationale onderzoekers gebruikt kan worden. Ook de voormalige Sovjet-Unie vormt een groot 'laboratorium' voor criminologisch onderzoek dat veel interessant materiaal kan opleveren voor nieuwe theoretische en empirische inzichten.

Zie jij voor criminologen een rol weggelegd in de huidige discussie omtrent de vluchtelingenproblematiek?

Absoluut. We leven in een 'vloeibare samenleving' - om Zygmunt Bauman aan te halen - en we worden voortdurend geconfronteerd met nieuwe bewegingen en stromen van mensen, goederen en ideeën. De huidige 'vluchtelingen crisis' moet dan ook vanuit dat perspectief geanalyseerd worden. Gaat het hier echt om een crisis, of om de sociale constructie van een probleem voortkomend uit de machtsrelaties en ongelijkheid in onze samenleving? Wie zijn degenen die de zogenaamde vluchtelingenproblematiek 'creëren' en wat zijn hun motieven? Welke ingebeelde dan wel reële angsten en risico's komen voort uit deze visie op de huidige migratie? En in meer criminologische zin: wie is hier de crimineel?

Inburgeringsquiz

Bent u ingeburgerd in Nederland?

Mensen tussen de 18 en 65 jaar met een verblijfsvergunning die van plan zijn om voor lange tijd in Nederland te blijven, en buiten Europa zijn geboren, moeten in Nederland verplicht binnen 3 jaar inburgeren. Binnen deze termijn moet het inburgeringsexamen worden gehaald. Het inburgeringsexamen bestaat sinds januari 2016 uit de volgende zes onderdelen: 1) lezen; 2) luisteren; 3) schrijven; 4) spreken; 5) kennis Nederlandse maatschappij; en 6) oriëntatie op de Nederlandse arbeidsmarkt.

Eind oktober 2015 werd bekend dat duizenden migranten die in 2013 zijn ingestroomd, hun inburgeringsexamen niet op tijd zullen halen. Zou u zelf het inburgeringsexamen halen? Hoe goed bent u eigenlijk ingeburgerd?

Op vrijdagmiddag, na de keynote van Prof. dr. Joanne van der Leun, zult u flink aan de tand worden gevoeld. Quizmaster Joris van Wijk gaat toetsen hoeveel u eigenlijk weet van de Nederlandse maatschappij...

Promoties

Christophe Vanderviver, *Understanding variation in distance to crime from within the rational choice perspective*, Universiteit Gent, 7 mei 2015.

Ruben de Cuyper, *Personal networks of prisoners*, Vrije Universiteit Amsterdam, 22 mei 2015.

Delphine Vanhaelemeesch, *De beleving van het elektronisch toezicht in vergelijking met de gevangenisstraf*, Universiteit Gent, 1 juni 2015.

Emma Jaspaert, *A dyadic analysis of the role of preference disconfirmation in the explanation of intimate partner violence*, Katholieke Universiteit Leuven, 18 juni 2015.

Ab Zaalberg, *Nutrition, neurotoxics & aggressive behaviour*, Radboud Universiteit Nijmegen, 26 juni 2015.

Julie Lima de Perez, *Labelling migrants who sell sex: A case study of Brazilians in Spain and Portugal*, Universiteit Gent, 30 juni 2015.

Julie Tieberghien, *The intersection between science and policy: The case of the development of Belgian drug policy between 1996 and 2003*, Universiteit Gent, 31 augustus 2015.

Hanneke Mol, *To Miss the Forest for the Trees? A Green Criminological Perspective on the Politics of Palm Oil Harm*, Universiteit Utrecht & University of Kent, 2 oktober 2015.

Yarin Eski, *The Port Securityscape: an Ethnocriminology*, Liverpool John Moores University, 2 december 2015.

Elke van Hellefont, *The gang game: the myth and seduction of gangs*, Katholieke Universiteit Leuven, 8 december 2015.

Liza Cornet, *Brains behind bars*, Vrije Universiteit Amsterdam, 8 januari 2016.

Heleen Janssen, *Parenting, criminogenic settings and delinquency*, Universiteit Utrecht, 22 januari 2016.

Daan van Uhm, *Uncovering the illegal wildlife trade. Inside the world of poachers, smugglers and traders*, Universiteit Utrecht, 9 februari 2016.

Katinka van de Ven, *The formation and development of illicit performance and image enhancing drug markets: exploring supply and demand, and control policies in Belgium and the Netherlands*, Universiteit Utrecht, 16 februari 2016.

Juul Gooren, *Een overheid op drift? De strafrechtelijke beheersing van seks en jongeren*, Universiteit Leiden, 16 februari 2016.

Evelien Hoeben, *Hanging out and messing about. Elaborating on the relationship between unstructured socializing and adolescent delinquency*, Vrije Universiteit Amsterdam, 9 maart 2016.

Jude Oboh, *Cocaine Hoppers. The Nigerian Involvement in the Global Cocaine Trade*, Universiteit Utrecht, 11 maart 2016.

Robby Roks, *In de h200d: Een eigentijdse etnografie over de inbedding van criminaliteit en identiteit*, Erasmus Universiteit Rotterdam, 18 maart 2016.

Julia Rushchenko, *Docile Housewives or Empowered Entrepreneurs? Gender, Fraud and Victimization Risks in the Context of Family-Related Migration in Germany*, Universiteit Utrecht, 8 april 2016.

Jasper de Bie, *How Jihadist Networks Operate*, Universiteit Leiden, 14 april 2016.

Oraties

Zeno Geradts, *Extracting evidence from Multimedia Big Data*, Universiteit van Amsterdam, 12 november 2015.

Gert-Jan Knoops, *The separation of powers at the International Criminal Court*, Universiteit van Amsterdam, 19 november 2015.

Paulien Schuyt, *Toekomstbestendige sanctietoepassing*, Universiteit Leiden, 12 februari 2016.

Judith van Erp, *Toezicht in de open samenleving. Maatschappelijke controle op multinationale ondernemingen*, Universiteit Utrecht, 17 maart 2016.

Miranda de Meijer, *Integriteit als maatstaf voor Openbaar Ministerie*, Universiteit van Amsterdam, 27 mei 2016.

NVC-Scriptieprijs 2015-2016

Genomineerden voor de NVC-Scriptieprijs 2015-2016
(in willekeurige volgorde)

Sylvia Alberts, VU University Amsterdam
The Child Effect
The impact of motherhood on subsequent pathways to incarceration among female prisoners in the Netherlands
Begeleiding: Katharina J. Joosten en Anne-Marie Slotboom

Koen Lankhaar, Erasmus Universiteit Rotterdam
De Eritrese migratiegolf: Een onderzoek naar de verklaring voor de ontwikkelingen van Eritrese asielaanvragen in Nederland in 2013 en 2014
Begeleiding: Richard Staring

Léa Massé, Universiteit Utrecht
Suburban underdogs: Exploring the marginalization of youth from deprived urban neighborhoods in France
Begeleiding: Brenda Oude Breuil

Eline Knoester, Universiteit Leiden
Delinquentie, Delinquente Vrienden en Multiprobleem Jongvolwassenen: Een mixed methods benadering naar de rol van delinquente vrienden bij het delinquente gedrag van vrienden bij het delinquente gedrag van jongvolwassenen met multiproblematiek.
Begeleiding: Hanneke Palmén

COLOFON

Redactie:
Nicole Haas, m.m.v. Charlotte Helmer
Correspondentieadres:
De Criminoloog, t.a.v. Charlotte Helmer
Postbus 71304
1008 BH Amsterdam
redactie.tvc@nscr.nl
www.criminologie.nl/nvc

vormgeving: Joost van Ommen